

Sparsommelighed sikrer mod glemsel

*Om landinspektør Niels Smed Søndergaard,
en farverig person i Thisted i over 40 år
Anders Skjødt*

Hvert år i oktober måned indeholder Thisted Dagblad følgende annonce: "Niels Smed Søndergaards Thy-fond. Fondet, hvis formål er at virke til gavn for befolkningen i Thy (fra Oddesund til Lund Fjord) vil i december kunne yde støtte til:

1. Personer, foreninger eller institutioner, der ved særligt arbejde, studium, forskning eller forsøg har bidraget til en udvidelse eller forbedring af produktion eller forbedring af produktion og metoder inden for danske erhverv, i særdeleshed landbruget, og som tager sigte på og skønnes at resultere i en forbedret økonomi.

2. Legater til personer, der har hjemadresse i Thy, til videreuddannelsen på landbrugsskoler, fagskoler, teknika og højere læreanstalter og studierejser i forbindelse hermed.

Ansøgningsskema, der kan rekvireres ved henvendelse til Unibank, Toldbodgade 4. Thisted, eller fondets kontor "Pedersminde", Åsvej 20, Thisted, må være fondets formand, gårdejer Poul Karlshøj, Brundvej 18, Kjeldstrup i hænde senest den 1. november".

Der indkommer sædvanligvis et halvt hundrede ansøgninger. I efteråret 1989 således 68, hvoraf de 52 kunne imødekommes. Almindeligvis er bevillingerne i portioner fra et til tre tusind kroner, enkelte større.

Fondskapitalen var ved stiftelsen i 1963 på 223.000 kr., som langt overvejende var placeret i aktier. Den første snes år var fondatsens krav til konsolideringen særdeles stramme for at undgå en inflatorisk udhuling af realværdien, og det medførte beskedne udlodninger fra fondet. Men fremmede naturligvis væksten i kapitalen.

En nedsættelse af konsolideringskravene, tiltrådt af Landbrugsministeriet, som er tilsynsmyndighed, samt en mere aktiv investeringspolitik, har nu muliggjort årlige udlodninger på ca. 140.000 kr. fra afkastet af fondskapitalen. Den er nu vokset til knap 3 millioner kroner.

Om foråret kan man se lignende annoncer om ansøgere til uddeling af midler fra Thy Plantningsfond til støtte for plantningssagen. Thy Plantningsfond er dannet i 1988 ved sammenlægning af en række legater, hvoraf "Landinspektør, landbrugskandidat Niels Smed Søndergaards Jubilæumslegat for hegns- og læplantningsarbejdet i Thy" udgør ca. 2/3 af fondskapitalen på 200.000 kr.

Født på Thyholm og opvokset i Helligsø

Hvem var egentlig denne Niels Smed Søndergaard, hvis godgørelse har gavnet mange unge thyboer og er kommet en række foreninger og formål til gode, bl. a. Landboforeningen Nordthy, Foreningen Nordens Thisted-afdeling, Thisted Amts Garderforening, unge sydslesvigeres uddannelse og til fremme af samarbejdet mellem Nordens landmålere!

Niels Smed Søndergaard blev født den 25. august 1883 i Søndbjerg på Thyholm som søn af proprietær og

hestehandler Niels Søndergaard og hustru Karen, født Smed Pedersen.

Faderen købte i september 1890 "Gadegaard" i Helligsø, som nu i 100 år har været i slægtens eje, idet en nevø af Niels Smed Søndergaard, proprietær Niels Søndergaard nu er ejer.

Det var oprindeligt Niels Smed Søndergaards ønske at blive landmand, og kærligheden til landbruget bevarede han alle dage.

Efter præliminæreksamen i 1899 begyndte han uddannelse som praktisk landmand og afsluttede i 1904 sin uddannelse på Næsgaard Agerbrugsskole på Falster, hvorefter han aftjente sin væmeplygt ved Livgarden. Var derefter en tid forvalter, men besluttede sig for en uddannelse til landbrugskandidat (nu cand. agro.), som han blev i 1907 med 1. karakter. I 1908 søgte han igen ind på Landbohøjskolen og påbegyndte landinspektørstudiet, som afsluttedes med en fin 1. karakter i 1913 med kulturteknik som speciale.

Samme år begyndte Niels Smed Søndergaard som praktiserende landinspektør i Thisted i kompagniskab med landinspektør E. E. Carlsen, som af helbredsmæssige grunde allerede i 1915 afstod sin del til Niels Smed Søndergaard, som herefter fortsatte alene til 1942, hvor landinspektør Poul Boe blev kompagnon.

Omhyggeligt arbejde og konsekvent sparsommelighed

Landinspektør, landbrugskandidat Niels Smed Søndergaard var en stout og markant personlighed. Hans kærlighed til sit fag og interesse for dets skiftende problemer var stor og usvækket gennem alle de mere end 40 år, han praktiserede i Thy. For ham blev arbejdet aldrig en leg. Den dybeste alvor prægede altid hans indstilling, og han var meget omhyggelig med sit arbejde, og det satte sig spor i hans færden på alle måder.

Han var yderst sparsommelig, og det fik betydning for hele hans tilværelse. Og gav sig mange ejendommelige udslag. På kontoret blev der således helt frem til 1942 ikke skrevet på maskine, men i hånden med elastikpen og blæk. Ingen dame måtte skrive noget, der gik ud af huset, før hun havde været på kontoret i mindst to år. Indtil da måtte hun kun skrive på gul koncept. Først skrev Niels Smed Søndergaard en kladder med blyant på gult papir, - så skrev yngste dame det af i blæk med elastikpen, også på gult papir, og så endelig skrev ældste dame det rent på hvidt papir med elastikpen. Herefter kunne brevet så afsendes.

Sparsommeligheden blev også rettet mod kontorets opvarmning. Ejendommens fyr blev i nogle år passet af en nevø, Niels Søndergaard Frandsen, født 1927, hvis mor i årene 1939-55 var husbestyrerinde for landinspektøren, i øvrigt under tyende-lignende forhold trods det, at hun var hans halvsøster og kusine! (Her bør det nok indskydes, at Niels Smed Søndergaards mor, Karen, døde af tuberkulose som ung efter ganske få års ægteskab, efterladende sig sønnen og en datter, Anne Marie, kaldet Ritta. Faderen giftede sig herefter - på seksårsdagen for sit første bryllup - med den kun 18-årige Kirstine, som var søster til Karen. I

dette ægteskab var fire døtre: Karen, Anna, Henriette og Elisabeth. Og det var Anna, som efter sin mands død i 1938, blev husbestyrerinde fra 1. april 1939). Den 12-årige dreng blev omhyggeligt instrueret om fyrets pasning og overholdelse af temperaturen, som dagligt blev kontrolleret af landinspektøren. Og ved hans bortrejse blev kontorets førstedame Johanne Bangsgaard, ansat hos Niels Smed Søndergaard 1921-53 og nu bosiddende i Hurup som 91-årig, bemyndiget til at kontrollere temperaturen.

Det kan ikke overraske nogen, at Niels Smed Søndergaard var påholdende i lønsager og lignende, og desuden var han meget akkurat og lidt streng, men retfærdig arbejdsgiver, som altid huskede at give sine medarbejdere en god julegave.

Respekteret og anerkendt

Niels Smed Søndergaard var meget respekteret for sin faglige indsigt og grundighed. Når man i Matrikeldirektoratet ville udsende nye cirkulærer til de praktiserende landinspektører, sendte man dem ofte til høring og udtalelse hos landinspektøren i Thisted forinden.

Niels Smed Søndergaard blev da også betroet store opgaver. I årene 1932-36 opmålte han således over 200 kilometer af det daværende Thisted Amts ca. 300 kilometer landevej. Han nymålte Thisted købstads bygrunde, og foruden et meget omfangsrigt udstykningsarbejde af forskelligt art, bl. a. for Statens Jordlovsudvalg, opmålte og udstykkede han ca. 12.000 tønder land til Statens Klitvæsen, samt det ca. 6.000 tønder land store vildtreservat mellem Hanstholm og Klitmøller. Endvidere samtlige præstegårdes jordtilliggende i Thy.

Han var ministerielt udnævnt medlem af afvandingskommissionen for Thisted Amt og opmand i vurderingskommissionen vedr. gader og veje i Thisted købstad, og medlem af det tekniske arbejdsudvalg angående byplanlægning for Thisted købstad fra 1942.

Et særligt pionerarbejde fra hans hånd var initiativet til at få alle matrikelkort trykt lokalt. Ved hans fratræden ved udgangen af 1953 var firmaet det første i landet, der havde samtlige sine matrikelkort trykt.

Niels Smed Søndergaard svigtede aldrig sin interesse for landbruget. Således drev

han to gårde, nemlig "Hansted Krogaard" indtil dens brand ved nytårstide 1942. Her skabte han gode lucerne kulturer, som vakte de lokale landmænds store interesse.

Han købte også, vistnok under mærkelige omstændigheder i et animeret selskab, i 1933 "Sindrup Vejlegaard" for 13.000 kr. En lav pris for 113 hektar, selv i et kriseår. Efter foretagelsen af store afvandingsarbejder blev den i 1943 solgt til entreprenør P. Høje Kristensen for 113.000 kr.

I sine sidste år ejede han endvidere en større gård ved Randers.

Alsidige interesser

Niels Smed Søndergaard var også stærkt optaget af havneplanerne i Hanstholm, og da han i begyndelsen af tyverne syntes, at det gik for langsomt, gjorde han et stort arbejde for at vække de bevilgende myndigheders interesse. Han samlede i hundredvis af underskrifter og udgav i 1925 pjecen om Hanstholm Fiskerihavn under overskriften "Vi protesterer". Han medvirkede til oprettelsen af Centralforeningen af Kystfiskeriforeninger i Thisted Amt og var dens sekretær i en årrække. Han arbejdede her ihærdigt på, at det kom til at stå klart, at kystfiskerne stod samlet om Hanstholm havn, mens man indtil da havde haft det indtryk, at de stod splittet.

En anden af hans interesser var salg af biler. Niels Smed Søndergaard blev i 20'erne forhandler af Citroen, som han selv havde to af: En åben årgang 1926 med kaleche og en lukket, tredørs af årgang 1928, som blev kaldt "glasverandaen", idet den var meget fornem med gardiner med klunker og lignende.

Af egentlige tillidshverv, som blev ham betroet, kan nævnes posterne som næstformand i Thisted Grundejerforening, medlem af repræsentantskabet i Hedeselskabet og i Handels- og Landbrugsbanken i Thisted, medlem af Landinspektørforeningens kredsbestyrelse for Nordjylland, et par år som formand, samt medlem af sammes hovedbestyrelse. I 1958 blev han Ridder af Dannebrog.

Niels Smed Søndergaards noget mærkelige og særegne manerer vakte opmærksomhed blandt omgivelserne.

Således huskes det, at han efter gudstjenesten juleaftensdag kontaktede boghandleren ved kirkens udgang og spurgte, om der endnu var et restparti af nogle dengang - i 1933 - kostbare engelske julehefter med flotte og farvelagte billeder, - uden tvivl i forventning om at få de eftertragtede hefter til nedsat pris på dette sene tidspunkt.

Da fyldepennene i sin tid kom frem, anskaffede han sig en sådan, men var ikke særlig fortrolig med teknikken ved påfyldningen, hvorfor han købte en hel flaske blæk, fik sit navn påført og lod den stå i forretningen, hvor han så kom og fik fyldt op.

Hans respekt for værdierne kom til udtryk, da han under flytningen i 30'erne fra Frederiksgade til Jernbanegade forlangte, at kun et møbel blev fragtet ad gangen, og at han selv måtte stå på ladet af lastbilen for at skåne mod beskadigelser.

Fra "almindeligvis velunderrettet og pålidelig kilde" oplyses også, at hans omsorg for lejligheder og lejere i hans ejendom Dronning Louisegade 14 gav sig mærkelige udslag: Da således en lejer ønskede tapetet udskiftet i stue og soveværelse, modsatte Niels Smed Søndergaard sig ønsket om samme farve begge steder, og lejerens ønske om grøn maling i køkkenet blev pure afvist, men bevilget blåt!

Da ejendomskomplekset "Vegendalgaarden" i østbyen i sin tid blev bygget, stod nogle af garagerne ubenyttet hen i en periode, og det fik Niels Smed Søndergaard til stiltiende at "okkupere" en i et par måneder, før ejerne opdagede den rette sammenhæng og fik "gratisten" til at flytte.

Måske var det netop på det tidspunkt, da han havde fået indkøbstilladelse til en ny bil og havde besvær med at

sælge den gamle. Da det endeligt lykkedes, var der - tilfældigt eller ej - netop en "ven", der ringede dagen efter og bød 500 kroner mere for den gamle bil, end den allerede var handlet til. Niels Smed Søndergaard ærgrede sig naturligvis. Det var måske også meningen med opringen!

"Morgenaviserne" var i en årrække betegnelsen for den række kendte borgere, som hver morgen ved syv-otte tiden fulgtes med Niels Smed Søndergaard, bl. a. apoteker Viggo Kierulff og bankbogholder Robert Madsen, ud til Landlyst Teglværk, hvor de hentede Peder Brix, studiekammerat fra Næsgaard Agerbrugsskole, til en fælles drøftelse af lokale og fjerne begivenheder på den videre færd gennem byen.

Andre former for morgenlige spadsereture, som tiltrak sig byens opmærksomhed, var den timelange vandring med vagtmester Peder Nørgaard. Han var dengang formand for Thisted Sygekasse, som gerne ville købe Niels Smed Søndergaards ejendom i Jernbanegade, da den blev til salg. Langt om længe erklærede Niels Smed Søndergaard, at han godt ville sælge den, men på én betingelse, og den var, at formanden hver dag i et halvt år skulle gå en tur med ham en time om morgenen.

Det skete!

Hver morgen kl. 8.30 fra Jernbanegade. Og handelen gik i orden!

Lignende spadsereture ad Aalborgvej til en aftalt kilometersten sammen med en nær ven og fortrolig, gårdejer Aksel Andersen, Sennels, daværende bestyrelsesmedlem i Landboforeningen Nordthy, indbragte Landboforeningen "Landinspektør, landbrugskandidat af Thisted Niels Smed Søndergaards

Legat til Støtte for Jordbrugets Fremme (Landbrug, Havebrug, Plantning) i Thy", stiftet den 4. dec. 1957 med en kapital på 49.000 kroner.

Naturligt nok blev Niels Smed Søndergaard siden æresmedlem af Landboforeningen.

Et legat til fordel for kolleger i Landinspektørforeningen var så stramt udformet med hensyn til inflationssikring og udlodning, at foreningens formand ved overdragelsen betvivlede nytten for medlemmerne i en overskuelig fremtid. Hvortil Niels Smed Søndergaard med en håndbevægelse over mod bestyrelsen sagde: "Jo, men I skal alle være døde først!"

Nabostrid

Så vidt vides havde Niels Smed Søndergaard kun én gang en alvorlig kontrovers med en nabo. Det var med redaktør J. J. Lustrup på Thisted Amts Tidende en gang i 30'erne. Til Thisted Amts Tidende hørte et lille grundstykke øst for Niels Smed Søndergaards grund - i retning af havnen - og det var blevet overflødig for bladet. J. J. Lustrup søgte at sælge det til Niels Smed Søndergaard, men denne ville ikke betale for de ca. 5x10 kvadratmeter(!), som det drejede sig om. "Det var jo værdiløst for bladet", lød argumentet. Derefter fandt J. J. Lustrup på, at han kunne opføre en garage på grundstykket. Den blev på to etager, idet der blev gjort plads til affaldspapir på første sal.

Det var vist den grimme bygning, der blev opført i Thisted i de tider, og Niels Smed Søndergaard tilgav aldrig redaktøren. "Papirkurven", som bygningen blev kaldt på Tidende, gav Niels Smed Søndergaard den grimme tænkelige udsigt i retning af solopgangen.

Niels Smed Søndergaard var i sine sidste år hårdt prøvet af sygdom og blev til sidst så træt af livet, at han søgte døden for egen hånd den 23. september 1959.

Et bevis på, at penge ikke altid er lykken, men dog en sikker måde på ikke at blive glemt.

Når pengene, vel at mærke, anbringes som Niels Smed Søndergaard gjorde det, og de siden bliver forvaltet i hans ånd.

KILDER:

Thisted Amtsavis januar 1954: "40 Aar som Landinspektør i Thisted".

"Danske Landbrugskandidater" 1955.

Thisted Dagblad 20. august 1983: "Thy-fondens giver født for 100 år siden", af landinspektør Poul Boe.

Foredrag af samme 21. juni 1984 i Thy-fondens bestyrelse. Fundatser for Niels Smed Søndergaards Thy-Fond og Thy Plantningsfond.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1990, side 43-48).